

**ИМКОНИЯТҲОИ ДИДАКТИКИИ САНЪАТИ
ОРОИШИИ АМАЛӢ ДАР ТАРБИЯИ АХЛОҚӢ
ВА ЭСТЕТИКИИ ХОНАНДАГОН**

**ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО
ИСКУССТВА В НРАВСТВЕННО-
ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ
УЧАЩИХСЯ**

**DIDACTIC POSSIBILITIES OF
ARTS AND CRAFTS IN THE MORAL AND
AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS**

Иброхимов Каримҷон Акбарович, муаллимаи калони кафедраи санъати тасвири ва ҳунарҳои халқии МДТ “ДДХ ба номи акад. Б.Фафуров (Тоҷикистон, Хучанд)

Ибрагимов Каримдҷон Акбарович, старший преподаватель кафедры изобразительного искусства и народных промыслов ГОУ «ХГУ имени акад. Б. Гафурова» (Таджикистан, Худжанд)

Ibrohimov Karimjon Akbarovich, senior lecturer of the department of fine arts and folk crafts under the SEI “KhsU named after acad. B. Gafurov” (Tajikistan, Khujand)

E-mail: karimjon-79@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: санъат, ҳунар, санъати ороишии амалӣ, ҳунарманд, эстетика, санъати тасвири

Мақсади мақола муайян намудани имконоти дидактикии санъати ороишии амалӣ дар тарбияи бадеӣ ва эстетикӣ хонандагон мебошад. Дар мақола аз роҳи усулҳои омӯзиши таърихи санъат ва адабиёти махсуси илмӣ, муайян намудан ва ҷамъбаст намудани таҷрибаи пешқадами истифодаи принципҳои эҷодии бадеӣ ва ҳунармандӣ, коркарди оморӣ натиҷаҳои бадеӣ ва эҷодӣ истифодаи шудааст. Муаллиф қайд мекунад, ки бо рушд ёфтани техника ва технологияҳои замонавӣ ба иҷрои амалиётҳои ҳунармандӣ алоқаманд, ба таназзули ҳунарҳои мардумӣ анъанавӣ сабаб гардидаанд. Аз ин лиҳоз, ҷиҳати балад бардоштани тарбияи ахлоқӣ ва эстетикӣ хонандагон муаллими санъати тасвириро зарур аст, ки ҳангоми дарс аз доираи васеи тавсияҳои муаллиф корбарӣ наояд. Сӯҳбат бо ҳунармандони соҳа, омӯхтани асарҳои санъати ороишии-амалӣ ҷиҳати ташаккули ҷаҳонбинӣ тарбияи ахлоқӣ ва эстетикӣ хонандагон мегардад.

Ключевые слова: искусство, ремесло, декоративно-прикладное искусство, ремесленник, эстетика, изобразительное искусство

Цель данной статьи – определить дидактические возможности декоративно-прикладного искусства в художественно-эстетическом воспитании учащихся. В статье используются методы изучения истории искусства и специальной научной литературы, выявления и обобщения передового опыта использования творческих принципов искусства и мастерства, статистической обработки художественно-творческих результатов. Автор отмечает, что развитие современных приемов и технологий, связанных с выполнением ремесленных операций, привело к упадку традиционных народных промыслов. В связи с этим для повышения нравственно-эстетического воспитания учащихся предлагается использование учителем рисования в ходе урока широкого спектра авторских рекомендаций. Автор включает в процесс нравственно-эстетического воспитания учащихся общение с мастерами искусств, изучение произведений декоративно-прикладного искусства с целью формирования мировоззрения.

Key words: art, craft, arts and crafts, craftsman, aesthetics, fine arts

The purpose of this article is to determine the didactic possibilities of arts and crafts in the artistic and aesthetic education of students. The article uses methods for studying the history of art and scientific literature, summarizing and summarizing the best practices in the use of creative works of art and craftsmanship, statistical processing of artistic and creative results. The author of the development, which develops modern techniques and technologies, is carried out with the performance of handicraft operations, is realized to the decline of random folk crafts. In this regard, for the moral and aesthetic education of students, it is necessary to teach during the lesson using a wide range of spectral studies. The moral and aesthetic education of students becomes communication with masters of art, the study of the thrust of arts and crafts in order to form a worldview.

Фарҳанги миллии халқи тоҷик таърихи қадим дошта, суннатҳои қавмиро хифз карда, сатҳи бадеиву фарҳангии онро ташаккул дода, ҳамеша асоси эҷодиёти мардум будааст.

Анъанаҳои мардумӣ, нотакрорӣ, хусусиятҳо ва техникаи ҳунармандӣ аз насл ба насл гузаштанд. Дар устохонаҳои ҳунармандии халқӣ таҳти роҳбарии катъии устод ба наслҳои

наврас омӯзонидани таҷрибаю дониш сурат мегирифт. Мушоҳидаи тарзи иҷрои амалиёт аз ҷониби шогирдон ва такрори он пас аз устод бехтарин роҳу усули бошууроно азхуд кардани ҳунар ва сохтано эҷод кардан маҳсуб меёфт.

Санъати мардумӣ ва ороишию амалӣ, ки ганҷинаи дониш ва таҷрибаи бадеӣ, ки бо меҳнати бузургӣ наслҳои гузаштаи ҳунармандон ба вучуд омадааст, имрӯз ҳам инкишоф меёбад. Эҷодиёти халқ ҳамеша объекти таваҷҷӯҳ ва тадқиқоти ҷиддии рассомон - омӯзгорон, санъатшиносон, олимони ва ғайра будааст. Масъалаи инкишофи завқи бадеии хонандагон бо воситаҳои санъати халқӣ ва ҳунармандӣ дар асараҳои Г.Г. Григорьева, В.В. Корешкова, Г.В. Кузнецова, О.Р. Лагутина, И.Г. Пилипенко, С.П. Ломов ва дигарон таҳқиқ гардидаад [5, с.193].

Масъалаҳои муайян кардани нақш ва ҷойгоҳи санъати халқӣ ва ҳунарҳои мардумӣ дар низоми таҳсилоти бадеии педагогӣ дар қорҳои илмии олимони ватани зерин, аз қабили А.Н. Анисимова, Г. Виноградова, А.В. Игнатъева, В. Крапивина, Л.В. Котенко, В. Кузина, М. Некрасова, Н.В. Сокольников, Т. Шпикалова, А. Хворостов, Б. Неменский, Т.Рыбнина Б.П. Юсова, В. Бадаева[4] ва дигарон ба мушоҳида мерасад. Дар пажӯҳишҳои ин муаллифон фаҳмиши равшане мавҷуд аст, ки асоси ҳунарҳои мардумӣ меҳнати дастии бадеӣ мебошад [12].

Дарки асосҳои ҳунари мардумӣ роҳест, ки дар низоми мактаби устод-шогирд аз ҷиҳати таърих собит шудааст, ки ба раванки ҳунарҳои мардумӣ асос ёфтааст. Маҳсулоти санъати ороишию амалӣ, ки моҳирона тайёр карда шудааст, бо арзиши баланди бадеӣ ва зебоишиносӣ хос аст.

Дар шароити кунунии рушди ҷомеаи муосир эҳёи маънавию ахлоқии насли наврас нақши муҳим дорад. Татбиқи ин вазифа бояд дар доираи низоми таҳсилоти миёнаи умумӣ дар асоси анъанаҳои амиқи бадеӣ сурат гирад, ки барои ташаккули тамоюлҳои арзишҳои анъанавӣ ва инкишофи қобилияти эҷодии хонандагон имкон медиҳад. Дар баробари ин ба масъалаи бо анъанаҳои ғаноманди фарҳанги бадеии ҷаҳонӣ ва ватанӣ шинос намудани хонандагон диққати маҳсус додан лозим аст. Ҳамин тариқ, таҷрибаи чамъшуда ва дар маҷмӯи машғулиятҳои бадеиву зебоишиносӣ татбиқи он имкониятҳои таълими санъати ороишию амалӣ пурра боз мешавад.

Истифодаи нерӯи эҷодии санъати ороишию амалӣ дар раванди таълиму тарбияи хонандагон ба бунёди муҳити зебоишиносии мукамал, ба ҷузъи рӯҳият ва образии шахсият таъсири судманд расонида, фаъолияти бадеиву маърифатиро ташаккул, шавқу рағбатро ба анъанаҳои фарҳанги классикӣ ва муосир инкишоф медиҳад [11, с. 71].

Дар замони муосир баъзе аз навқорон аз воситаҳои замонавии иҷроии компютери ба ҳунарҳои мардумӣ шабоҳатдошта истифода мебаранд. Лекин ин арзиши бадеӣ ва асари санъат маҳсуб намеёбад. Бо вучуди ин, тақсмоти оммавии истеҳсоли мошинҳои ороишию амалӣ боиси таназзули аксари ҳунарҳои мардумӣ гардид. Маҳсулоте, ки бо ёрии технологияи компютерӣ бо арзиши паст омода мегардад, бо хусусияти оммавӣ, соддагии ҳалли он хос аст, ки дар маҷмӯъ боиси талафоти зиёди анъанаҳои халқӣ гардид. Вобаста ба ин, имрӯз дар назди мутахассисони соҳа ва таҳсилоти зебоишиносӣ на танҳо барои нигоҳ доштани сарвати маданият эстетикӣ ва анъанаҳои ҳунари мардумӣ, балки барои рушди минбаъдаи он дар муҳити тарбияи насли наврас масъулияти бузург гузошта шудааст. Маҳсусан, эҷодқорона истифода бурдани нерӯи бойтарини педагогии маданияти чандинасра, эҷодиёти бадеии санъати халқӣ ва ороишию амалӣ дар раванди таълим дар синф ва дар машғулиятҳои берунасинфӣ, зарур доништа мешавад.

Татбиқи мазмуни таҳсилоти миёнаи умумӣ аз бисёр ҷиҳат ба шахсияти омӯзгори санъати тасвирӣ ҳамчун барандаи фарҳанги миллӣ аҳамияти калон дода мешавад, ки инкишофи насли наврас маданияти суннатии мардумӣ аз он вобаста аст. Аз ин рӯ, тайёр кардани омӯзгорони ояндаи санъати тасвирӣ на танҳо дар соҳаи фанҳои таълимӣ фаҳмиши касбии онҳо, балки дар сатҳи зарурӣ азхуд кардани ҳунарҳои мардумӣ низ дар назар аст.

Ба андешаи мо, воситаи муассири тарбияи бадеию зебоишиносии хонандагон дар доираи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ошноии мунтазами онҳо бо гуногунорангии мероси умумиҷаҳонӣ ва миллии санъати ороишию амалӣ мебошад. Имконияти эҷодии ошкоршуда иҷозат медиҳад то онро дар соҳаи тарбияи бадеӣ-зебоишиносӣ амалӣ гардад. Бо ёрии он барои фаъол гардонидани малакаҳои шинохтӣ ва эҷодӣ, инкишофи шавқу ҳавас ба онҳо ва ҷалби таваҷҷӯҳ ба жанрҳо ва услубҳои гуногуни санъати ороишию амалӣ ва санъати тасвирӣ, инчунин имконият мавҷуд аст, ки тавассути он тарбияи сифатҳои шахсии зебоишинохтӣ ва ахлоқиро инкишоф диҳанд.

Истифодаи санъати ороишӣ ва амалӣ дар низоми маориф ба ташаккули шахсияти ҳамаҷонибаи маърифатнок мусоидат мекунад. Он ба шумо имкон медиҳад, ки дарки зебоишинохти ҳам тасвирҳои классикӣ ва ҳам шаклҳои муосири санъатро ташаккул диҳед. Ҳамин тариқ, шавку ҳаваси хонандагон ба ҷустуҷӯи мустақилонаи эҷодӣ, ташаккули тасаввуроти образҳои бадеию ахлоқӣ мусоидат менамояд. Ҳаминчунин, иқтидори воситаҳои ороишию амалӣ дар татбиқи чараёни дидактикӣ дар тарбияи ахлоқӣ ва ахлоқии шахсияти хонанда нақши муҳим дошта, инчунин ба рушди босамари қобилиятҳои бадеӣ ва амалии ӯ ёрмандӣ мекунад [7, с. 88].

Идроки отифиву образноки асарҳои санъати ороишӣ ва амалӣ заминаро ташкил медиҳад, ки маҳорат ва малакаи усулҳои техникии ин фаъолияти маърифатиро ташкил медиҳад. Дарки бевоситаи маҳсулоти санъати ороишию амалӣ ба хонандагон имкон медиҳад, ки ба олами санъати олии пурра фаро гирифта, дар онҳо ҳаёлот бадеӣ ба таҳайюли хосро ба вучуд оваранд. Эҷодкорӣ ба толорҳои ҳунари, осорхонаҳо ва устохонаҳои эҷодӣ воситаи таъсирбахши тарбияи бадеӣ ва зебоишиносии хонандагон мебошад. Таҳлили муфассали асарҳои мухталифмавзӯ ба инкишофи муҳити таасуроти эҳсосии хонандагон, маҳорати дарк ва арзёбии навҳои гуногуни санъат, дарки ашё бадеӣ мусоидат мекунад [6, с. 189; 14, с. 124].

Намоиши рӯйдодҳои таърихӣ бо мазмуну мундариҷаи худ, ҳунари мардумӣ шавку рағбати хонандагонро ба таъриху анъанаҳои зодгоҳашон инкишоф медиҳад. Дар баробари ин омӯзиши асарҳои бадеии санъати ороишию амалӣ дар ташаккули тасаввуроти зебоишиносии хонандагон дар бораи олами атроф аҳамияти онро зиёд мекунад. Тарбияи бадеию зебоишиносии хонандагон тавассути инъикоси лирикий манзараҳои табиӣ дидашуда дар асарҳои ороишию амалии онҳо ташаккул ёфта, ба онҳо барои аз диди тоза нигоҳ кардан ба ҳодисаҳои қаблан нодидаи муҳити зист кӯмак мерасонад. Омӯштани бастакориҳои санъати ороишию амалӣ ва маҳсулоте, ки онҳоро месозанд, ба баланд шудани дониши хонандагон, дарки мустаҳкамӣ онҳо дар бораи мероси фарҳанги маънавийи халқи тоҷик мусоидат мекунад. Ҳамзамон, таҳсилоти аз ҷониби хонандагон гирифташуда дарки бадеӣ ва зебоишиносии таърихӣ чандинасраи халқи моро инкишоф дода, бо ҳамин ба омӯзиши анъанаҳои пешрафтаи бадеию ахлоқии ҷаҳонӣ мусоидат менамояд [9, с. 35].

Бо вучуди ин, бо тамоми санадҳои мусбат, воситаи шаклҳои дар ташаккули тарбияи ахлоқии хонандагон истифодашаванда бояд қайд кард, ки дар раванди мавҷудаи таълим, маҳз дар доираи таълими санъати тасвирӣ камбудии муайяне ҷой доранд, ки ба тарбияи ахлоқии хонандагон ва ба дараҷаи умумии инкишофи бадеӣ ва зебоишиносии хонандагон таъсир мерасонанд.

Муфассал дида баромадани ҷузъи мазмуни таълими фанҳои доираи таҳсилоти зебоишиносӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мавҷуд будани камбудии ҷиддии таълими бадеиро ошкор намуд:

– набудани адабиёти дахлдори илмию методӣ, ки барои таснифи воситаҳои санъати ороишию амалӣ ва дар асоси онҳо амалӣ гардонидани нерӯи таълимии он мусоидат мекунад;

– мавҷуд набудани шароити зарурии педагогӣ, ки ба ташкили фаъолияти истеҳсолии хонандагон, ки ба татбиқи нерӯи эҷодии онҳо дар муҳити таълим нигаронида шудааст, мусоидат мекунад;

- набудани таваҷҷуҳи ҳақиқӣ ба омӯзиши эҷодии таҷрибаи ҳунармандони санъати ороишӣ-амалӣ ва огоҳии нокифояи хонандагон аз намудҳои мавҷудаи ҳунари мардумӣ.

“Дар шароити имрӯза тағйир додани низоми таҳсилот ва ба талаботи рӯз мутобиқ намудани он амри воқеист. Доштани дониш оид ба соҳаҳои гуногуни илм барои маълумотнок гаштан кифоя набуда, татбиқи амалии донишҳо, истифодаи технологияҳои муосир ва эҷодкорӣ муҳим аст, ки ба баланд шудани неқӯаҳволии мардум ва пешрафти ҷомеа мусоидат менамояд” [2, с. 248].

Барои тайёр кардани омӯзгор, ки ба хонандагон дар азхуд кардани мероси таърихӣ фарҳангии халқи тоҷик, вижагии мавзӯҳои таърихӣ он кӯмак карда метавонад, ба нақшаи таълимии ихтисоси 1.03.01.-02 “Санъати тасвирӣ ва нақшакашӣ. Технология” дар факултети санъати тасвирӣ ва технологияи Донишгоҳи давлатии Хучанд фанҳои “Қорқарди бадеии мавод”, “Ҳунари мардумӣ”, “Наққошӣ ва кундалкорӣ” ва ғ. дохил карда шудаанд. Дохил кардани ин фанҳо ба он нигаронида шудааст, ки муаллими ояндаи санъати тасвирӣ на танҳо аз хусусиятҳои фарҳангӣ ва этнографӣ ва анъанаҳои халқи тоҷик, ёдгориҳои меъморӣ он, санъат ва ҳунари он хуб огоҳӣ дошта бошад, балки инчунин бо мактабҷагон ба иншооти маданияти

бадеӣ экскурсияҳо гузаронда метавонанд. Дар баробари ин муаллим бояд ҳадди ақал дар як соҳаи хунароҳои халқӣ маҳорату малакаи касбӣ дошта бошад. Барои муаллимони ояндаи санъати тасвирӣ аз худ кардани чӯзӣ миллӣ дар соҳаи таҳсилоти бадеӣ ва таълими педагогӣ зарур буда, бешубҳа, барои дар оянда дар фаъолияти касбии худ чихати фарогирии хонандагон ба таълими назариявӣ, методӣ ва амалии омӯзиши хунароҳои мардумӣ мусоидат мекунад.

Донишҷӯи асосҳои таълими бадеӣ ба низоми рушди анъанаҳои фарҳангӣ ва санъати ороиши амалӣ, ки дар тӯли солҳо ташаккул ёфтааст, асос меёбад. Низоми мавҷудаи таълими хунароҳои халқӣ, ки дар муддати тӯлонӣ санҷида шуда буд, ҳоло ҳам ба мақсади худ хизмат карда метавонад. “Халқи тоҷик дорои таърихи қадим ва фарҳанги бой буда, расму одат, анъана, маросиму таомулҳои тавассути зарбулмасалу мақол, афсонаву ривоят, қиссаву дoston, андарз ва тарона аз насл ба насл гузашта, то замони мо расидааст. Мо метавонем ба номгӯи асарҳои оламшумули абармардонӣ миллатамонро низ изофа намоем ва бо ифтихор метавонем бигӯем, ки дурахши таълимоти мардумӣ мо партави моҳу ситорагонро хира мегардонад” [1, с. 246].

Ҳар як машғулият имкон медиҳад, ки маводи барномаро бо идеалҳои педагогӣ, ахлоқӣ ва зебоишиносӣ пурра намояд. Муваффақияти дар амалияи таълими санъати тасвирӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ истифода бурдани чӯзӣ миллӣ, ба фикри мо, дар сурати риоя шудани шартҳои зерин таъмин карда мешавад [4, с. 195]:

- дар мазмуни раванди таълиму тарбия дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ қори мураттаб, пай дар пай ба роҳ мондан, ки ба тарбияи хонандагон дар рушди беҳтарин анъанаҳои зебоишиносӣ, ахлоқӣ, бадеӣ ва маданияи халқи худ нигаронида шудааст;

- дар раванди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муаллими санъати тасвирӣ бо намоёндагони соҳаи санъати ороишӣ-амалӣ сӯҳбати таҳассусӣ ва намоишҳои эҷодӣ ташкил намояд;

- хангоми тартиб додани воситаҳои таълимии оид ба санъати тасвирӣ хусусиятҳои хунароҳои бадеӣ ва санъати ороишӣ-амалӣ ба назар гиранд;

- тамоми хатмкунандагони факултети санъати тасвирӣ ва технология (муаллимони ояндаи санъати тасвирӣ) бояд ҳадди ақал як намунаи санъати халқиро дар сатҳи касбӣ донанд.

Фароҳам овардани шароит барои ба раванди таълим чалб намудани устодони хунароҳои халқӣ аҳамияти асосӣ дорад.

Таҷрибаи чандинасраи тарбияи меҳнатию зебоишиносии наслҳо дар педагогикаи халқӣ шаклу усулҳои асил, вале хеле самарабахши нигоҳ доштан ва эҷодкорона давом додани анъанаҳои фарҳанги бадеии халқро инкишоф дода, ба низом даровардааст. Имкони бадеии эҷодиёти халқиро аз худ намуда, мо метавонем масъалаҳои асосии тарбияи бадеиро дар ташаккули донишҳои этнофарҳангӣ ва ташаккули малақаҳои касбие, ки дар оянда, дар фаъолияти эҷодии бадеии хонандагон муфиданд, ҳал намоем.

Шиносии хонандагон бо фарҳанги халқи тоҷик ҷаҳонбинии онҳоро дар аз худ кардани мероси маданияи гузашта ва дарки осори санъати муосир васеъ мекунад. “Таълими хунароҳои мардумӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёна барои аз синни мактабӣ бедор намудани эҳсосоти ифтихори миллӣ, ватандӯстӣ, меҳнатдӯстӣ ва зебопарастӣ мусоидат мекунад” [3, с. 156].

Роҳи бартараф намудани камбудҳои ошкоршуда, ба фикри мо, дар дарси санъати тасвирӣ татбиқи мунтазам тавсияҳои методии тартибдода оид ба истифодаи намунаҳои асарҳои устодони машҳури санъати ороишию амалӣ мебошад. Чунин равиш имкон медиҳад, ки аҳамият ва мавқеи санъати ороишӣ-амалӣ дар ташаккули тарбияи зебоишиносии хонандагон асоснок карда шавад [15, с. 123].

Ҳамин тариқ, тарбияи бадеию зебоишиносии хонандагон, ки дар асоси нерӯи таълимии санъати ороишию амалӣ татбиқ карда мешавад, инҳоро дар бар мегирад:

- дониши амиқи хонандагон оид ба санъати ороишию амалӣ, шаклҳо, воситаҳо, намудҳо ва жанрҳои он;

- шиносӣ бо хусусиятҳои санъати ороишию амалӣ, бо асолати ҳос ва услубии он;

- омӯзиши амиқи мероси эҷодӣ ва таҷрибаи устодони маъруфи санъати ороиши амалӣ;

- инкишоф додани завқи бадеӣ ва эстетикӣ дар асоси мероси санъати ороиши амалӣ;

- ташаккули дастурҳои маънавию ахлоқӣ, ки ба тарбияи манфиати устувори хонандагон ба фаъолияти эҷодии худ мусоидат мекунад;

- ташаккули муносибати бадеию зебоишиносӣ ба муҳити зист ва гуногунии он тавассути санъати ороиши амалӣ.

Самаранокӣ истифодаи нерӯи омӯзишии санъати ороиши амалӣ дар тарбияи бадеию зебоишносии хонандагон бештар ба сатҳи фарҳанги дарки зебоии муаллим вобаста аст. Худи муаллим бояд ба хонандагон робитаи шаклу услубҳои гуногуни бадеию хунариро нишон дода тавонад. Тарбияи бадеиро тавре ташкил кунад, ки он ба инкишофи тарбияи зебоишносии шахсияти хонанда мусоидат кунад. Дар доираи ин равиш масъалаҳои ташаккули эҳсосоти ахлоқии хонандагон самараноктар ҳал шуда, қобилияти эҷодии онҳо ҷаҳол гардида, шавқу рағбат ба навҳои гуногуни услуб ва шаклҳои мавҷудаи санъати ороишию амалӣ инкишоф меёбад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Азизов, А. А. Традиционные ремесла как фактор воспитания в народной педагогике / А. А. Азизов, Ш. Ю. Азизов // Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Серия гуманитарно-общественных наук. – 2016. – № 4(49). – С. 245-251.
2. Азизов, Ш. Ю. Компетентностное отношение к обучению предмета "Изобразительное искусство" / Ш. Ю. Азизов, А. А. Азизов, Ш. Х. Бобоева // Вестник Таджикского национального университета. – 2019. – № 3. – С. 284-288.
3. Азизов, Ш. Ю. Организация кружков по обучению труду и их роль в возрождении народных ремесел / Ш. Ю. Азизов // Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Серия гуманитарно-общественных наук. – 2019. – № 2(59). – С. 155-160.
4. Бадаев, В.С. Искусство русской кистевой росписи/В.С.Бадаев.–М.: ВЛАДОС-2013. – 64 с.
5. Батаева, Л. А. Педагогический потенциал народного и декоративно-прикладного искусства в системе художественного образования / Л. А. Батаева // Вестник Набережночелнинского государственного педагогического университета. – 2022. – № S3(38). – С. 193-195.
6. Ивахнова, Л. А. Концепция и содержание программы подготовки магистра по направлению «Художественное образование. Изобразительное искусство» /Л.А.Ивахнова// Омский научный вестник. Серия: Общество, история, современность.-2011.-№ 3(98).- С. 188- 192.
7. Иманмурзаева, А.У. Декоративно-прикладное искусство как средство эстетического воспитания младших школьников /А.У.Иманмурзаева// Педагогика сегодня: проблемы и решения: материалы III-й Международной научной конференции. Казань: Молодой ученый. 2018. С. 87-89.
8. Исломов О.А.Методикаи таълими санъати тасвири (дар низоми муносибати босалоҳият). Китоби дарсӣ/ О.А. Исломов, Ш.Ю. Азизов, Ш.Х. Бобоева – Хучанд.: Нури маърифат. 2018.- 400 с.
9. Кошелева Л.Ю. Народное декоративно-прикладное искусство как средство эстетического воспитания детей старшего дошкольного возраста / Л.Ю.Кошелева, О.В. Гаврюк // Актуальные задачи педагогики: материалы IX-й Международной научной конференции. М.: Буки-Веди. 2018. С. 35-37.
10. Куракина, И. И. Декоративно-прикладное искусство и народные промыслы: учебник и практикум для среднего профессионального образования / И. И. Куракина. – Москва: Издательство Юрайт, 2020. – 414 с.
11. Рамазанова, Э. А. Дидактический потенциал декоративно-прикладного искусства в художественно-эстетическом воспитании школьников / Э.А. Рамазанова // Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Психолого-педагогические науки. – 2019. – Т. 13. – № 4. – С. 71-74. – DOI 10.31161/1995-0659-2019-13-4-71-74. – EDN GSKGHA.
12. Синицына, Л. В. Народные промыслы: учебное пособие для среднего профессионального образования/Л.В.Синицына. – Москва: Издательство Юрайт, 2022. – 88 с
13. Сыдыкова, И. М. Народное декоративно-прикладное искусство как основа материальной и духовной культуры /И.М.Сыдыкова// Молодой ученый.- 2016.-№ 3.-С. 1043-1046.
14. Тарасенко, Ю.О. Декоративно-прикладное искусство как средство формирования художественных способностей учащихся детских художественных школ / Ю.О.Тарасенко// Молодой ученый. 2017. № 38. С. 122-125.
15. Шатунова, О.В. Современные виды декоративно-прикладного творчества: учебное пособие. Елабуга: Изд-во ЕИ КФУ. 2015.- 148 с.

REFERENCES:

1. Azizov, A.A. Traditional crafts as a factor of education in folk pedagogy / A. A. Azizov, Sh. Yu. Azizov // Uchenye zapiski Khujand State University. academician B.Gafurov. Series of humanities and social sciences. - 2016. - No. 4 (49). - P. 245-251.
2. Azizov, Sh. Yu. Competence-based attitude to teaching the subject "fine arts" / Sh. Yu. Azizov, A. A. Azizov, Sh.Kh.Boboeva // Bulletin of the Tajik National University. - 2019. - No. 3. - P. 284-288.
3. Azizov, Sh. Yu. Organization of labor training circles and their role in the revival of folk crafts / Sh. Yu. Azizov // Uchenye zapiski Khujand State University. Academician B. Gafurov. Series of humanities and social sciences. - 2019. - No. 2 (59). - P. 155-160.
4. Badaev V.S. The art of Russian brush painting. – M.: VLADOS-2013. – 64 p.
5. Bataeva, L. A. Pedagogical potential of folk and arts and crafts in the system of art education / L. A. Bataeva // Bulletin of the Naberezhnye Chelny State Pedagogical University. – 2022. – No. S3(38). – P. 193-195.
6. Ivakhnova L. A. The concept and content of the master's program in the direction of “Art Education. Visual Arts” // Omsk Scientific Bulletin. Series: Society, history, modernity. Omsk. 2011. No. 3(98). -P. 188-192.
7. Imanmurzaeva A.U. Decorative and applied art as a means of aesthetic education of junior schoolchildren // Pedagogy today: problems and solutions: materials of the III International Scientific Conference. Kazan: Young scientist. 2018. P. 87-89.
8. O. A. Islomov, Sh. Yu. Azizov, and Sh. Visual arts technique. / O.A. Islomov, Sh.Yu. Azizov, Sh.H. Boboeva - Khujand: Nuri marifat. 2018, - 400 p.
9. Kosheleva L.Yu., Gavryuk O.V. Folk arts and crafts as a means of aesthetic education of children of senior preschool age // Actual tasks of pedagogy: materials of the IXth International Scientific Conference. Moscow: Buki Vedi. 2018. P. 35-37.
10. Kurakina, I. I. Decorative and applied arts and folk crafts: textbook and workshop for secondary vocational education/I.I.Kurakina.-Moscow:Yurayt Publishing House,2020.-414 p.
11. Ramazanova, E.A. Didactic potential of arts and crafts in the artistic and aesthetic education of schoolchildren / E.A. Ramazanova // Proceedings of the Dagestan State Pedagogical University. Psychological and pedagogical sciences. - 2019. - T. 13. - No. 4. - S. 71-74. – DOI 10.31161/1995-0659-2019-13-4-71-74.
12. Sinitsyna, L. V. Folk crafts: a textbook for secondary vocational education / L. V. Sinitsyna. - Moscow: Yurayt Publishing House, 2022. - 88 p.
13. Sydykova I. M. Folk arts and crafts as the basis of material and spiritual culture // Young scientist. 2016. No. 3. P. 1043-1046.
14. Tarasenko Yu.O. Decorative and applied art as a means of forming the artistic abilities of students of children's art schools // Young scientist. 2017. No. 38. P. 122-125.
15. Shatunova O.V. Modern types of arts and crafts: a tutorial. Elabuga: Publishing house of EI KFU. 2015. 148 p.